

Projektnamn: Minskad klimatpåverkan från plast inom kommunal verksamhet

Programområde: Östra Mellansverige

Ärende ID: 20201326

Bakgrund och omvärld

Bakgrund

Plast är ett av de mest förekommande materialen i vår vardag. Ungefär fyra procent av världens råoljeproduktion går till plasttillverkning. Hälften av detta, ca två procent, blir färdig plast och resten går åt för energianvändning i tillverkningen. Till 98 procent tillverkas plast idag av fossil råvara och bidrar därmed i hög grad till klimatpåverkan vid såväl tillverkning som förbränning eller kompostering/nedbrytning av produkten.

Sverige har i EU åtagit sig, att från 2005 till 2020 öka andelen förnybara energislag från 40 till 49 procent och att reducera utsläppen av växthusgaser med 17 procent. Sverige ska bli den första fossilfria välfärdsnationen. Diskussioner och förändringar kring fossila material som energi, drivmedel och byggmaterial har pågått under en längre tid. Nu måste även klimatpåverkan från den fossilt baserade plasten lyftas och åtgärder vidtas för att ersätta den med andra lösningar eller gå över till förnybart samt återvunnet plastmaterial om klimatmålen ska uppnås.

Verksamheten i regionens största kommuner orsakar i dagsläget 4 000 ton koldioxidutsläpp/år enbart genom sin användning av skoskydd, handskar, förkläden, sopsäckar, soppåsar samt muggar, bågare och bestick. En stor del av dessa utsläpp kan minskas genom förändrade upphandlingskrav och ändrade arbetssätt som minskar plastanvändningen. Genom att ställa om till plast som är tillverkad av återvunnen råvara eller bioråvara, som stärkelse eller socker kan nettoutsläppen av koldioxid minska med upp till 55 procent jämfört med fossilbaserade produkter. Minskningen av utsläppen är beroende av vilka förnybara råvaror som används och hur många gånger råvaran återvinns. En stor del av engångsmaterial från vård och omsorg klassas som riskavfall (smittorisk) och måste destrueras genom förbränning. Dess klimatavtryck har stor potential att minska genom att använda förnybar råvara då biomaterialens hela livscykel ger lägre koldioxidutsläpp.

Hos kommunerna i Östra Mellansverige finns ett stort intresse av att de biobaserade produkternas ska baseras på regionalt och nationellt producerade råvaror för att stimulera såväl svensk skogsindustri som landsbygd och plastindustri. För att hitta vägar till att öka tillgången på förnybar plast och efterfrågan på återvunnen plast kommer kommunerna att samverka med näringsliv, industri och forskningsinstitut.

Omvärd och samverkan

Projektet fokuserar på att bidra till att uppnå EU:s Energi- och klimatmål och Sveriges nationella klimatmål samt alla medverkandes länsövergripande strategier, Sörmanlandsstrategin, Regionalt utvecklingsprogram för Östergötland samt Regional utvecklingsstrategi för Uppsala län. Samtliga övergripande strategier fokuserar på minskad klimatpåverkan och resursanvändning.

Projektet kopplar även an till andra samarbeten i Östra Mellansverige, t ex 4 Mälarstäder (Västerås, Eskilstuna, Strängnäs och Enköping) samarbetar inom flera områden, ett område är att aktivt minska klimatpåverkan. Inom det området har ett arbete startats med fokus på hållbar konsumtion. Uppsala, Linköping, Eskilstuna och Norrköpings kommuner har samtliga höga mål när det gäller miljöarbete och minskning av klimatpåverkan. Uppsala, Linköping, Eskilstuna och Norrköpings kommuner vill tillsammans växla upp sitt miljöarbete och ytterligare minska utsläppen av växthusgaser genom att inleda ett förändringsarbete kring plast i syfte att minska användningen av fossilt producerad plast samt se över plastanvändningen generellt för att minska onödig plastanvändning.

I alla medverkande kommuner pågår aktiviteter som kopplar an till projektet. Uppsala kommun driver nätverket Uppsala Klimatprotokoll. Inom Klimatprotokollet finns en fokusgrupp som särskilt fokuserar på reducerad användning av plast. Uppsala har även nyligen fått en projektansökan för Klimateffektiv upphandling beviljad från Klimatklivet med fokus på upphandling av plast. Eskilstuna driver initiativet Affärsplan Eskilstuna för att stärka näringslivet och skapa fler jobb. I Affärsplan Eskilstuna är cirkulär ekonomi och arbete med plast viktiga delar i planen. I Norrköping och Linköping har ett arbete med förändrade upphandlingsrutiner utifrån ett klimatperspektiv inletts.

Ytterligare exempel på intressanta projekt som bidrar till minskad klimatpåverkan från plast är Replast i Eskilstuna och Utveckling och demonstration av biobaserade material för att minska utsläpp av växthusgaser i sjukvården, ett samverkansprojekt inom ERUF, ÖMS mellan JTI, SP, Landstinget i Uppsala Län. Projektet kommer under projekttiden att dra lärdom av olika projekt och insatser för att få helhetsbild om vad som pågår inom området, bl.a. genom att bjuda in och besöka andra projekt liksom relevanta myndigheter.

Koppling till det lokala näringslivet

Näringslivet kommer att påverkas genom att kommunerna framöver kommer att upphandla produkter utifrån specifika klimat- och miljökrav. Många av plastprodukterna som används inom deltagande kommuner används även i stor omfattning i andra kommuner och annan offentlig verksamhet. Genom att offentlig verksamhet verkar för en ökad användning av biobaserade material kommer efterfrågan på nya produkter/material att öka. Regionalt i Östra Mellansverige finns ett flertal aktörer som gynnas av en förändrad plastmarknad, ex företag som jobbar med återvunnen plast. Även privata vårdgivare inom kommunal omsorg kommer att omfattas av ändrade upphandlingskrav. För att tidigt skapa ett samarbete om förändring av upphandlingskrav kommer projektet att arrangera ett seminarium som vänder sig till näringslivet.

Mål och resultat

Mål

Övergripande mål

Projektets övergripande och långsiktiga mål är att minska klimatpåverkan från fossilbaserade plastprodukter genom att minimera användandet generellt av plastprodukter i kommunernas verksamhet i kombination med att ersätta fossila plastprodukter med förnybara samt återvinna plastprodukter.

Projekt mål

Genom att ställa upphandlingskrav som i första hand styr mot andra material, t.ex. trä eller plast producerad av förnybar eller återvunnen råvara som inte ger hälso- och miljöskadlig påverkan stimuleras det regionala och nationella näringslivet.

Delmål

Delmål 1: Volymerna av Linköpings och Norrköpings kommuners plastflöden har kartlagts och kvantifieras. Resultatet används för att planera kommande insatser samt beräkna möjlig förändring av plastflödena.

Delmål 2: Miljö- och klimatbedömningar av de mest använda och angelägna plastprodukterna ska ha genomförts för att skapa kunskapsunderlag för vidare förändringsarbete kring upphandlingskrav.

Delmål 3: Verktyg och rutiner för samtliga deltagande kommuner för att minska klimat- och miljöpåverkan från plast genom förändrade upphandlingskrav ska ha tagits fram. T.ex. kan det innebära att leta upp ersättningsmaterial eller ersättningsprodukter i andra material eller andra lösningar.

Delmål 4: Projektet ska ha bidragit till att skapa dialog/erfarenhetsutbyte mellan aktörer inom plastbranschen, forskningsinstitut, myndigheter och andra offentliga verksamheter för att finna rimliga och relevanta upphandlingskrav. Detta i syfte att bidra till ökad tillgång på förnybar plast och ökat användande av återvunnen plast.

Delmål 5: Interna seminarier för utbildning och resultatspridning för användare och inköpare kring produktval, upphandling och inköp ska ha genomförts.

Delmål 6: Material för information och kommunikation internt och externt ska ha tagits fram.

Målgrupper

Den primära målgruppen är Linköping, Eskilstuna, Norrköping och Uppsala kommun, verksamhetsansvariga och deras upphandlare och inköpare samt brukare av aktuella produkter. Även regionen, landstingen, samt leverantörer och producenter av plastprodukter ses som primära målgrupper.

Sekundär målgrupp är övriga kommuner i Sverige samt näringslivsverksamheter som kan tillföra kunskap till projektet eller är berörda av förändringen i upphandlingskraven. Dessa aktörer är t.ex. råvaruproducenter, förädlingsindustrin, avfallsinsamlare och plaståtervinnare.

Förväntat resultat vid projektavslut

Efterfrågan på återvunnen plastråvara har ökat. Det långsiktigt förväntade resultatet av projektet är minskade utsläpp av koldioxid från fossil plast med 55 %. När kartläggning, kvantifiering samt klimat- och miljöbedömningar är utförda av kommunernas plastflöden sätts ett utgångsvärde på plastanvändningen och utifrån detta kvantifieras förändring av plastanvändning utifrån inköpsstatistik. Eftersom användningen av plast inom kommunerna i nuläget inte är fullt synlig är det svårt att sätta ett mål för minskningen innan kartläggningar är genomförda.

Även kunskapsöverföring mellan deltagande kommuner där ett kvalitetsbaserat arbete kopplas till hållbarhetsmål och upphandlingskrav bidrar till uppsatta mål:

- minskade utsläpp av klimatgaser
- ökad tillväxt
- landsbygds- och skogsbruksutveckling genom lokalt producerad råvara till biobaserad plast.

Målvärde för aktivitetsindikatorer

Uppskattad minskning av växthusgaser per år: 2 000 ton koldioxidekvivalenter

Antal samarbetande organisationer från olika samhällssektorer: 4 samarbetande organisationer

Organisation och genomförande

Projektorganisation

Projektet leds av Uppsala kommun som ansvarar för projektledning och övergripande projektadministration samt agerar ordförande i styrgruppen. Linköping, Norrköping och Eskilstuna kommer att vara aktiva samverkansparter i projektet.

Uppsala leder även det vägledande arbetet för kartläggning av plastflöden i kommunerna samt genomförandet av klimat- och miljöbedömningar av aktuella produkter. Respektive kommun svarar för det praktiska arbetet kring kartläggningen inom den egna kommunens organisation. Linköping ansvarar för aktiviteterna kring upphandling med stöd från Norrköping. Eskilstuna ansvarar för kommunikationsaktiviteterna. Varje samverkanspart har en delprojektledare/ koordinator. Delprojektledarna ansvarar för arbetet inom den egna kommunens organisation. Delprojektledarens roll är att få det konkreta arbetet i respektive kommun gjort samt att delta i det projektövergripande arbetet genom att representera samverkansparten i projektgruppen.

Arbetet i projektet kommer främst att ledas av en projektgrupp med representanter från varje samverkanspart och projektgruppen är den huvudsakliga arbetsgruppen. I projektgruppen sitter alla delprojektledare inklusive projektledaren. Projektgruppen ansvarar för samordning av arbetet, kunskapsöverföring och kunskapsspridning. Projektgruppen kommer att träffas en halv dag varannan månad. Inledningsvis kommer projektgruppen att ha fysiska möten. När projektet har kommit igång och flyter bra kommer arbetsgruppen, om möjligt, ha möten via Skype. Styrgruppen består av ansvarig chef från respektive samverkanspart. Styrgruppen kommer under projekttiden att träffas 2 gånger per år. Styrgruppen ansvarar för att projektet hanterar ekonomi och administration på rätt sätt samt så att aktiviteterna genomförs i enlighet med projektbeskrivning. Uppsala kommun kommer att vara ordförande och sammankallande i styrgruppen. För att få in värdefull kunskap, förankra samt sprida resultat från projektet så skapas också en referensgrupp. I referensgruppen sitter representanter från t.ex. universitet, forskningsinstitut samt näringslivet tillsammans med representanter från projektet.

Arbetsätt

Projektet kommer att inledas med ett två dagars kick-off seminarium. Genom dialog med inköpsenheten, varuservice, personal i verksamheterna samt leverantörer av plast kommer Linköping och Norrköping att starta kartläggningen av plastflödena inom respektive kommun för att identifiera de plastvarugrupper som är mest angelägna att fortsätta undersöka för att kunna fasa ut ur systemet. Uppsala kommun som redan genomför denna kartläggning i projektet Klimateffektiv upphandling (Klimatklivet) kommer att ha en vägledande roll i detta arbete och samtidigt vidareutveckla den kartläggningsmodell som påbörjats i detta projekt.

När kartläggningen är genomförd leder resultatet till beslut kring vilka produkter som ska genomgå klimat- och miljöbedömningar. Produkterna kommer att genomgå värdering i syfte att precisera dess klimatpåverkan i syfte att precisera de produkter som ger störst skillnad vid utfasning. Uppsala kommun ansvarar för hela processen kring klimat- och miljöbedömningar. Linköpings och Norrköpings kommuner samarbetar kring utveckling av upphandlingskrav i syfte att sänka klimat- och miljöpåverkan. Produktspecifikation för innovationsupphandling med samma syfte färdigställs. Eskilstuna kommun ansvarar för en kommunikationsplan som innebär bland annat internt presentationsmaterial och kunskapshöjande material.

Under projektets kartläggningsfas kommer plastanvändandet belysas utifrån ett jämställdhetsperspektiv, då man ser att nuvarande fokus för förändring främst läggs på traditionellt kvinnliga verksamheter. Verksamheten inom stadsbyggnadsförvaltningen omfattar bland annat uppförande av fastigheter, anläggning av vägar, gator och torg samt idrott och fritid. Dessa verksamheter använder en stor mängd plast t ex inom byggnationer och konstgräsmattor vid idrottsplatser. Plast inom dessa verksamheter är inte lika uppenbar och tydlig som plastavfallet inom vård och omsorg och har därför inte uppmärksammats i samma utsträckning. Projektet kommer därför utifrån ett jämställdhetsperspektiv lägga lika stor vikt vid att belysa, kartlägga plastavfallen och omfattas av förändringsåtgärder vid såväl kvinnliga som manliga verksamheter. Det saknas idag genomförd analys kring denna fråga.

Projektet planerar att följa upp både vilka förvaltningar projektet når samt könsfördelningen inom respektive förvaltning. Visar sammanställningen att det inte är en jämn könsfördelning ska anledningen utredas och åtgärdas. Den sammanställda statistiken kommer även att synliggöra skillnader utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Informationen som framkommer i projektet kring användande av plast ur ett jämställdhetsperspektiv kommer att vara en utgångspunkt för ett fortsatt arbete. Avsaknaden av analys kring denna fråga är en viktig insikt och kommer att lyftas inom projektets alla delaktiviteter. Uppsala kommun har redan påbörjat diskussion och dialog kring plast kopplat till ett jämställdhetsperspektiv. Eftersom plast finns överallt omfattas alla medarbetare av förändringsarbetet inom projektet. Bilden av projektet är att det omfattar alla kommunens verksamheter och medarbetare. Detta kommer att följas upp genom ovan nämnda statistik.